

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ І МУЗЕЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Кафедра туристичного бізнесу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРУ
(НА ПРИКЛАДІ ПАЛОМНИЦТВА В БУДДИЗМІ)**

здобувачки вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
зі спеціальності 242 «Туризм»
освітньо-професійної програми «Туризмознавство»

ВЕРБИЦЬКОЇ ІРИНИ ВІТАЛІЇВНИ

Допущено до захисту:
Завідувач кафедри, доктор
культурології, доцент

БОЖКО
ЛЮБОВ
ДМИТРІВНА

Науковий керівник:
Кандидат наук з соціальних
комунікацій

РОСТОВЦЕВ
СЕРГІЙ
СЕРГІЙОВИЧ

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАЛОМНИЦЬКИХ ТУРІВ.....	6
1.1 Сутність і класифікація релігійного та паломницького туризму.....	6
1.2 Методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці.....	13
Висновки до РОЗДІЛУ 1.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ БУДДИЗМУ).....	20
2.1 Історичний розвиток та поширення буддизму.....	20
2.2 Географія буддійських паломницьких дестинацій.....	24
2.3 Особливості організації буддійського паломницького туру.....	31
Висновки до РОЗДІЛУ 2.....	34
РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРУ ДО БУДДИСТСЬКИХ СВЯТИНЬ ЯПОНІЇ.....	35
3.1 Розробка маршруту буддійського паломницького туру.....	35
3.2 Техніко-економічне обґрунтування туру.....	39
3.3 Візуалізація туру.....	42
Висновки до РОЗДІЛУ 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	50
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	61
Додаток А. Маршрут залізничного сполучення Київ-Варшава та Варшава-Київ.....	62
Додаток Б. Маршрут авіасполучення Варшава-Осака та Осака-Варшава.....	64
Додаток В. Програма паломницького туру до святинь Японії.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах зростаючої глобалізації, інтенсифікації міжрелігійного діалогу та підвищення інтересу до духовних практик, паломницький туризм посідає важливе місце в туристичній сфері. Він не лише сприяє міжкультурному обміну, а й виконує функцію глибокого особистісного досвіду для мільйонів людей. Особливої уваги заслуговує буддійське паломництво як форма духовної мандрівки, що поєднує віру, ритуал, географію святих місць і соціально-культурні традиції. Аналіз особливостей організації буддійських паломницьких турів дозволяє краще зрозуміти специфіку цього напрямку, врахувати релігійно-етичні вимоги та розробити привабливі туристичні маршрути з високим рівнем сервісу та змістовного наповнення.

Проблематика паломницького туризму знаходить своє відображення у працях багатьох зарубіжних дослідників. Так, Т. Сен [55; 56] досліджує поширення буддизму морськими шляхами, а Т. Окамото [48], Д. Гірі та К. Шінде [44] розглядають екологічний та культурний контекст святих місць. Важливими є також дослідження Т. Джімура [45] і К. Като [46], присвячені управлінню та сталому розвитку об'єктів паломництва в Японії. Серед українських науковців варто відзначити праці Т. Божук [1; 2], М. Гедін [3; 4], Н. Годованець [5], Ю. Данільєвої [7; 8], А. Ковальчука [12; 13], В. Патійчука [24-28], С. Панченка [21; 22; 23], які вивчали понятійно-термінологічний апарат, класифікацію, історію і сучасний стан розвитку релігійно-паломницького туризму, зокрема в Україні.

Водночас, попри значну кількість досліджень у сфері релігійного туризму, саме аспект організації буддійських паломницьких турів, зокрема з урахуванням сучасних туристичних запитів, сервісних стандартів і культурної специфіки країн Східної Азії, досі залишається малодослідженим. Це створює потребу в комплексному аналізі цієї теми та обґрунтовує її наукову і практичну значущість у контексті розвитку спеціалізованих туристичних продуктів.

Мета дослідження – з’ясувати особливості організації паломницьких турів на прикладі буддійського паломництва, зокрема в Японії, з урахуванням історико-культурного контексту та вимог сучасного туриста.

Завдання кваліфікаційної роботи:

1. З’ясувати сутність і класифікацію релігійного та паломницького туризму як специфічного виду туристичної діяльності.
2. Проаналізувати методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці.
3. Висвітлити історичний розвиток і шляхи поширення буддизму як основи формування паломницьких маршрутів.
4. Окреслити географію ключових буддійських паломницьких DESTINATIONІЙ.
5. Дослідити специфіку організації буддійських паломницьких турів у сучасних умовах.
6. Розробити проєкт маршруту буддійського паломництва з фокусом на святині Японії.
7. Здійснити техніко-економічне обґрунтування запропонованого туру.
8. Представити візуалізацію маршруту як елемент туристичного продукту.

Об’єкт дослідження – паломницький туризм як форма духовної подорожі.

Предмет дослідження – особливості організації буддійського паломництва як туристичного продукту.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі застосовувалися такі методи: теоретичні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, систематизація, класифікація та типологізація) – для вивчення підходів до визначення сутності паломницького туризму, його видів, етапів розвитку та методичних основ організації; історико-географічний метод – для дослідження процесів поширення буддизму та формування його паломницьких центрів; картографічний метод – для

просторового аналізу паломницьких destinations і побудови маршруту туру; порівняльний метод – для виявлення відмінностей у підходах до організації паломництва в різних буддійських регіонах; проєктний метод – для створення авторського маршруту паломницького туру до святинь Японії; економічний аналіз – для техніко-економічного обґрунтування туру (розрахунок витрат, вартості туру, прибутковості тощо); графічний метод – для наочного подання маршруту та елементів туристичного продукту (схеми, карти, таблиці, інфографіка).

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні та систематизації наукових підходів до організації паломницького туризму на прикладі буддизму, що дозволяє розкрити специфіку цього напрямку з урахуванням культурно-релігійного контексту.

Практична цінність роботи полягає у розробці прикладного туристичного продукту – проєкту буддійського паломницького туру до Японії, який може бути використаний туристичними компаніями під час формування спеціалізованих маршрутів, а також слугувати дидактичним матеріалом у підготовці фахівців туристичної галузі.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел (60 найменувань, з них 25 – іноземною мовою) і 3 додатків (на 7 сторінках). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 67 сторінок, з них основного тексту – 44 сторінки. Робота містить 4 таблиці і 19 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАЛОМНИЦЬКИХ ТУРІВ

1.1 Сутність і класифікація релігійного та паломницького туризму

Релігійний та паломницький туризм є вагомими складовими світової туристичної системи, які інтегрують духовні, історико-культурні, освітні та соціальні аспекти подорожей. У період зростання зацікавлення до самопізнання, пошуку сенсу життя та духовного оновлення ці форми туризму актуалізуються й набувають нового змісту. Як зазначає дослідниця Т. Божук, паломництво стало не лише формою духовної практики, а й важливою частиною міжкультурної комунікації, збагаченої релігійним та культурним досвідом [1, с. 37].

У науковій літературі відсутнє єдине, усталене тлумачення понять «релігійний туризм» і «паломництво», що зумовлює різноманіття підходів до їх трактування. Зокрема, Т. Божук розмежовує ці явища, підкреслюючи, що релігійний туризм має широку цільову спрямованість і може поєднувати релігійні, культурно-пізнавальні, історичні та освітні мотиви. Натомість паломництво, за її словами, є формою подорожі з домінантною духовною мотивацією, спрямованою на особисте очищення, молитву та поклоніння святиням [2, с. 83]. Аналогічної позиції дотримується М. Гедін, який трактує релігійний туризм як багатокомпонентне явище, що охоплює участь у богослужіннях, споглядання сакральної архітектури, вивчення релігійної культури, а також інші форми духовно-культурного досвіду [4, с. 114].

Релігійний туризм вважається одним із найдавніших видів подорожей, що бере свій початок із часів формування світових релігій. Як самостійний вид туризму, він охоплює подорожі з метою відвідування святих місць, центрів релігійної діяльності та участі у релігійних подіях. В. Грех виокремлює три основні напрями релігійного туризму: паломництво, участь у релігійних заходах у складі екскурсійних груп та науково-релігійний туризм [6, с. 185].

Як зауважує А. Нагірняк, термін «релігійний туризм» більше відображає релігійно-пізнавальний чи екскурсійний характер подорожей, тоді як «паломницький туризм» асоціюється виключно з релігійною метою, поклонінням святим місцям та духовною трансформацією. Головна відмінність між цими двома формами полягає у кінцевій меті: паломництво є актом віри та поклоніння, а релігійний туризм – джерелом знань про духовну спадщину [20].

У вузькому значенні паломництво розглядається як подорож до ключових святинь певної релігійної конфесії, що здійснюється у визначений календарний період із дотриманням суворого духовного регламенту. Наприклад, у православній традиції паломництвом вважається подорож до Святої Землі тривалістю щонайменше десять днів, тоді як інші релігійні подорожі, позбавлені такого статусу, називаються прощеною [13, с. 87].

Згідно з визначенням Н. Годованець, паломництво є специфічною формою духовної подорожі до святих місць, яка супроводжується молитвами, участю в релігійних обрядах, сповіддю та іншими традиційними формами релігійної практики [5, с. 24]. У цьому аспекті воно сприймається як складова релігійного туризму, що, однак, вирізняється виразною сакральною метою, емоційною заглибленістю та прагненням до особистісної духовної трансформації [21, с. 64].

Як підкреслює Ю. Данільєва, паломництво – це не просто подорож, а глибоко змістовна форма релігійної активності, що заснована на відданості духовним традиціям, бажанні до внутрішнього очищення та перетворення через віру [7, с. 73]. Паломники зазвичай не ставлять на перше місце пізнавальні чи естетичні мотиви, пов'язані з архітектурою або історією сакральних об'єктів. Для них найважливішим є безпосередній акт поклоніння, участь у літургіях, сповідь, молитва, а також внутрішнє переживання благодаті, що виникає від перебування у місцях, освячених релігійною присутністю [7, с. 74]. Саме через це паломництво часто розглядається як шлях до духовного оновлення, подолання особистих криз і зміцнення віри.

Історично паломництво розглядалося як найвищий вияв духовної відданості. Люди, які здійснювали такі подорожі, вважались благословенними, а суспільство схвально ставилось до практики підтримки паломників як до морального обов'язку [9, с. 136].

У табл. 1.1 узагальнено основні характеристики, які розкривають специфіку кожного з цих двох видів духовно орієнтованих подорожей.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика релігійного та паломницького туризму

Критерій	Релігійний туризм	Паломницький туризм
Мета подорожі	Поєднання духовних, культурно-пізнавальних, історичних, освітніх цілей	Глибоко духовна мотивація: поклоніння святинам, молитва, сповідь, очищення
Характер діяльності	Екскурсії, відвідування храмів, участь у богослужіннях, релігійних фестивалях	Суворе дотримання релігійного режиму, ритуалів та обрядів
Цільова аудиторія	Туристи, зацікавлені у релігії, культурі, історії	Особи з глибокою вірою, що прагнуть духовного зростання
Інтенсивність релігійного компоненту	Помірна	Висока
Сприйняття сакрального	Як об'єкт споглядання та культурної цінності	Як центр духовної сили, об'єкт поклоніння
Тривалість подорожі	Залежить від програми туру, зазвичай короткотермінова	Тривалість визначається релігійними настановами, може бути значною
Форма організації	Комерційні тури, екскурсії, культурно-просвітницькі програми	Часто організується релігійними організаціями, громадами, церковними структурами
Супровідна активність	Освітня, культурна, мистецтвознавча	Аскетична, спрямована на внутрішнє очищення та самопізнання

Джерело: складено автором на основі даних [20]

У сучасній науковій літературі класифікація релігійного туризму подається з різних підходів, що зумовлено багатогранністю цього явища, розмаїттям релігійних традицій, форм участі та мотивацій туристів. Різні дослідники пропонують власні типології, орієнтуючись на ті чи інші критерії – від цільових установок до географічного охоплення маршрутів.

Так, за Т. Кирилук, релігійний туризм охоплює чотири основні форми: паломництво, духовно-просвітницький туризм, культурно-релігійні екскурсії та участь у релігійних заходах (свята, хресні ходи, урочисті богослужіння) [12, с. 240]. Такий поділ акцентує увагу як на внутрішньому духовному вимірі подорожей, так і на їхній культурно-пізнавальній функції.

Ю. Данільєва та М. Лєнь, доповнюючи запропоновану класифікацію, наголошують на необхідності розрізнення паломницьких подорожей за організаційною формою (індивідуальні та групові), за географічною ознакою (внутрішні та міжнародні), а також за тривалістю перебування (короткострокові й довгострокові) [8, с. 24].

Окрему увагу в дослідженнях релігійного туризму приділяють типології паломницьких маршрутів, оскільки конфігурація шляху безпосередньо впливає як на організаційні аспекти подорожі, так і на її змістовне наповнення. Залежно від просторової побудови та цільових об'єктів, маршрути паломництва можуть мати різні форми:

– моноцентричні – сконцентровані на одному ключовому сакральному об'єкті або місці поклоніння. Такі подорожі мають чітко окреслену мету й символічну значущість (наприклад, паломництво до Ватикану, Мекки або Єрусалима);

– поліцентричні – передбачають відвідання кількох святинь або духовно значущих місць у межах одного регіону, країни чи навіть кількох держав. Ці маршрути розкривають ширший контекст релігійної традиції та культурної спадщини;

– радіальні – побудовані за принципом «туди й назад»: паломник вирушає з певного пункту, досягає святих місць і повертається до вихідної

точки. Така структура часто використовується при організації організованих турів для груп паломників;

– лінійні – передбачають поступовий рух за визначеним маршрутом без повернення до початкової локації. Вони символізують духовний шлях і процес внутрішнього оновлення. Яскравим прикладом такого маршруту є паломництво Каміно-де-Сантьяго (Camino de Santiago) в Іспанії, яке поєднує духовний досвід із фізичним випробуванням [59, с. 146].

Підсумовуючи, можемо узагальнити, що класифікація релігійного туризму зазвичай охоплює низку взаємопов'язаних критеріїв, які відображають як глибину релігійного досвіду, так і соціокультурні аспекти подорожі (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація релігійного туризму

Джерело: складено автором на основі даних [35, с. 187]

Така систематизація дозволяє не лише чітко розмежовувати види релігійного туризму, а й забезпечує практичні орієнтири для туристичних операторів, дослідників та паломницьких організацій.

Цікавим аспектом сучасного паломництва є спроба класифікації паломників за рівнем їхньої релігійної обізнаності та глибини духовного досвіду. Дослідники умовно розділяють учасників паломницьких подорожей на дві основні групи. До першої належать особи з високим рівнем духовної культури, які добре орієнтуються в церковному житті, мають чітке уявлення про мету паломництва та розуміють його сакральну сутність. Для них участь у таких подорожах – це свідомий крок, тісно пов'язаний з внутрішнім переконанням, релігійною практикою та глибоким розумінням віри.

Натомість другу категорію становлять новачки або нещодавні прихожани, які лише починають знайомство з духовним середовищем. Їхня мотивація часто формується під впливом зовнішніх обставин: популяризації паломництва, свідчень інших учасників чи порад з медіа. Оскільки рівень їхнього релігійного досвіду ще формується, вони нерідко спираються на інформацію, що не завжди є перевіреною або авторитетною, що, у свою чергу, позначається на глибині пережитого духовного досвіду. Відтак для цієї групи особливо важливою стає якість супроводу, пастирська підтримка та правильне інформаційне середовище, що здатне скерувати їх напрямом [23, с. 50].

С. Панченко, досліджуючи феномен паломництва, наголошує на його багатогранному соціокультурному значенні. На її думку, паломництво відіграє важливу роль у формуванні спільної релігійної ідентичності, посиленні відчуття належності до конфесійної спільноти, а також у збереженні сакральної пам'яті поколінь [23, с. 45]. Паломницькі подорожі сприяють відтворенню символічних традицій, які укорінюють людину в історичному та духовному просторі її культури.

У цьому контексті варто підкреслити і тезу О. Ковальчука, який розглядає паломництво як засіб міжкультурної комунікації та обміну духовними практиками. На його переконання, участь у паломницьких

маршрутах сприяє налагодженню діалогу між різними народами, регіонами й релігійними традиціями, що дозволяє зменшити соціальну відчуженість та утверджує спільні морально-етичні цінності [14, с. 172]. Таким чином, паломництво виступає не лише інструментом релігійного самовираження, а й потужним чинником соціальної інтеграції, що поєднує індивідуальне з колективним, сакральне з культурним.

Крім того, сучасні науковці наголошують на трансформації паломництва в умовах глобалізаційних процесів, що зумовлює зміну його традиційної структури та функцій. Зокрема, Я. Кацемір зауважує, що сучасне паломництво дедалі частіше поєднується з елементами комфорту, інфраструктурної зручності, освітніх програм та навіть рекреаційних компонентів, які раніше були нехарактерними для духовних подорожей [10, с. 47].

Це свідчить про зміну парадигми – від аскетичної, винятково сакральної моделі до більш комплексного й гнучкого формату, який інтегрує духовний пошук із потребами сучасної людини у пізнанні, емоційних враженнях і фізичному відпочинку. Така еволюція паломництва перетворює його на мультифункціональний туристичний продукт, що водночас виконує місію збереження релігійної традиції та відповідає викликам сучасного туристичного ринку. У цьому контексті паломництво вже не є винятково релігійним актом, а радше – формою культурного досвіду з потужною духовною основою.

Таким чином, релігійний та паломницький туризм є не лише формами духовної подорожі, але й унікальними явищами, що поєднують у собі релігійні практики, культурну спадщину, соціальну взаємодію та туристичну інфраструктуру. Вони виконують не тільки сакральну місію, а й сприяють міжрелігійному діалогу, збереженню традицій і формуванню міжкультурного порозуміння. Завдяки еволюції форматів і адаптації до потреб сучасного мандрівника ці види туризму перетворюються на важливий сегмент глобальної туристичної індустрії. Їх значущість зростає в умовах духовного пошуку, культурного збагачення та прагнення до автентичного досвіду.

1.2 Методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці

Методичні засади організації паломницьких турів у світовій практиці формуються на перетині кількох ключових дисциплін: релігієзнавства, туризмознавства, географії, менеджменту та культурології. Організація таких турів передбачає врахування духовних потреб паломників, культурно-історичних контекстів дестинацій, специфіки об'єктів поклоніння, а також вимог до логістики, безпеки й сервісу.

На думку О. Любіцевої та О. Романчук, методичні засади релігійно-паломницького туризму повинні базуватися на міждисциплінарному підході, який інтегрує положення релігієзнавства, культурології, туризмознавства, географії, менеджменту та психології [17, с. 58]. Такий підхід дозволяє глибше осмислити духовний зміст подорожі й адекватно врахувати потреби, очікування й поведінкові особливості сучасного паломника-туриста. Дослідниці підкреслюють, що грамотна організація паломницького туру має поєднувати сакральну мету з логістичною ефективністю, сервісною якістю та культурною автентичністю [17, с. 59].

У структурі міждисциплінарного методу виділяють кілька ключових етапів:

1) етап планування передбачає глибоке вивчення релігійного значення дестинацій, визначення цільової аудиторії, врахування календаря релігійних подій, сезонності та транспортної доступності;

2) етап обґрунтування маршруту включає не лише географічну логістику, а й сакральну послідовність відвідування святинь, відповідність маршруту певній конфесійній традиції або обрядовості;

3) етап забезпечення культурної автентичності полягає у збереженні релігійної та етнічної ідентичності середовища: від вибору гідів з духовною підготовкою до ретельного підбору місць проживання, харчування, стилістики комунікаційних матеріалів;

4) інформаційний супровід туру охоплює створення просвітницьких матеріалів (буклети, путівники, аудіогіди, відео), які сприяють духовному налаштуванню та розумінню релігійного контексту;

5) етап оцінки духовного ефекту є однією з новітніх методик, яка передбачає післятуровий аналіз змін у світогляді, емоційному стані та релігійній свідомості учасників, що дозволяє удосконалювати майбутні паломницькі проекти з урахуванням зворотного зв'язку [17, с. 60].

У такий спосіб, методологія релігійно-паломницького туризму розглядається не лише як система організаційних заходів, а як цілісний процес духовно-культурної трансформації, у якому кожен елемент – від логістики до атмосфери спілкування – виконує роль провідника до сакрального досвіду.

Ключовим елементом міжнародної практики організації паломницьких турів є налагодження тісної співпраці з релігійними інституціями, які виступають своєрідними гарантіями автентичності й духовної легітимності маршруту. Як слушно зазначає А. Ковальчук, релігійні організації виконують не лише функцію духовного авторитету, а й виступають активними суб'єктами координації: вони надають офіційні дозволи на відвідування святинь, регулюють доступ до об'єктів, організують або схвалюють проведення обрядових практик і визначають перелік сакральних орієнтирів, які формують «ядро» маршруту [33, с. 228]. У багатьох країнах (особливо в Азії та на Близькому Сході) саме релігійні інституції є власниками об'єктів паломництва або здійснюють контроль за їх використанням, що робить їхнє залучення до планування туру не лише бажаним, а й необхідним з юридичної та етичної точок зору.

Досвід співпраці з релігійними структурами показує, що участь духовенства у плануванні туру сприяє підвищенню довіри з боку паломників, а також дозволяє забезпечити відповідність програми туру релігійним нормам, які іноді є доволі жорсткими. Наприклад, у буддистських практиках деяких шкіл суворо регламентується дрес-код, порядок поведінки в храмах, правила чернечого етикету для мирян та заборона на фотографування певних об'єктів.

Порушення таких норм не лише дискредитує туроператора в очах віруючих, а й може спричинити дипломатичні або міжкультурні непорозуміння. Саме тому співпраця з представниками духовенства є запорукою як точності, так і етичної коректності паломницького маршруту.

Ще одним вагомим методичним компонентом є врахування сезонності, релігійного календаря та локальних форм участі в обрядах і фестивалях. Як зазначає Ю. Данільєва, ефективна організація паломництва неможлива без чіткого синхронізування програми з сакральним ритмом релігійного життя, яке визначається як усталеними церковними або храмовими датами, так і пересувними святами [7, с. 76]. Це особливо актуально для буддизму, де головні паломницькі події прив'язані до циклів місячного календаря, свят на честь народження, просвітлення і смерті Будди (наприклад, Весака), а також до регіональних обрядових дійств у монастирях, таких як обряд посвяти або обряд «покаяння і очищення». У практиці організації буддійських паломництв у Південній та Східній Азії, зокрема в Японії, Таїланді, Шрі-Ланці та М'янмі, сезонність є ключовим фактором розробки туристичного продукту. Наприклад, популярний маршрут «Шлях 88 храмів» на острові Сікоку в Японії традиційно планується на весну або осінь – періоди, коли погодні умови найбільш сприятливі для тривалого пішого паломництва, а численні обряди мають особливо урочистий характер [41, с. 243].

Таким чином, врахування календаря релігійних подій не лише забезпечує вчасність і доречність туру, а й підвищує емоційну й духовну залученість паломника. За твердженням О. Любіцевої та О. Романчук, релігійно-паломницький тур, що не співвідноситься з актуальними сакральними подіями, втрачає свою глибинну мету й перетворюється на умовно-пізнавальний візит без відповідного духовного резонансу [16, с. 144].

У зв'язку з цим у методичній практиці туристичних операторів дедалі ширше застосовується так званий паломницький календар – спеціальний інструмент, що поєднує облік головних релігійних подій із логістикою, інфраструктурною готовністю DESTINATION і запитами туристичного ринку.

Такий календар дає змогу не лише систематизувати події за пріоритетністю, але й розробити кілька варіантів турів на рік, що оптимізує графік подорожей, рівень завантаження об'єктів і якість обслуговування.

Згідно з підходами, запропонованими Ю. Данільєвою, організація паломництва має включати три обов'язкові блоки: релігійно-смысловий, логістично-інфраструктурний та комунікативно-просвітницький [7, с. 74]. Перший блок охоплює визначення сакральної мети поїздки, вибір місця, узгодження з духовенством. Другий – забезпечення транспорту, проживання, харчування, страхування. Третій – інформаційне забезпечення паломників (брошури, екскурсійні лекції, перекладачі).

Міжнародна практика показує, що більшість успішних паломницьких турів мають підтримку як з боку церковних структур, так і державних або муніципальних органів. Досвід Японії свідчить про ефективну інтеграцію буддійських святинь до світової туристичної системи через механізми охорони спадщини ЮНЕСКО, державне фінансування інфраструктури та цифровізацію маршрутів [40, с. 386].

У дослідженні Т. Джімура наголошується, що управління паломницькими об'єктами у Японії спирається на концепцію сталого туризму, що поєднує релігійне значення та природоохоронну політику [45, с. 390]. Такі об'єкти, як Кумано-кодо, обладнані інформаційними центрами, точками гідів, пішохідними маршрутами з екологічними інструкціями, що відповідає принципам відповідального паломництва.

Методологічним викликом залишається проблема адаптації традиційних релігійних практик до стандартів масового туризму. Як стверджує Т. Божук, у спробі задовольнити вимоги комфорту туриста часто втрачається духовна глибина подорожі, що може знизити автентичність паломництва [1, с. 40]. Відтак у методичних рекомендаціях міжнародних організацій, зокрема UNWTO, акцентується увага на збереженні духовного змісту, автентичності, унікальності локацій та дотриманні релігійного етикету.

У міжнародній практиці для операторів паломницьких турів вироблено певні універсальні стандарти, які забезпечують належну організацію, духовну якість і міжкультурну чутливість паломницького досвіду. До таких стандартів належать: чітке і змістовне представлення релігійного сенсу маршруту, що дозволяє паломникам усвідомлено підходити до подорожі; попереднє інформування учасників про правила поведінки у святинях, включно з вимогами щодо зовнішнього вигляду, фотографування, мовлення та поведінки під час обрядів; обов'язкова наявність духовного супроводу – священнослужителя або духовного гіда, який здатен прокоментувати сакральний зміст подій та підтримати релігійне налаштування групи. Крім того, до стандартів входить обов'язкова інструкція з міжкультурної комунікації, що охоплює основи етикету, повагу до інших вірувань і норм, що дозволяє уникнути конфліктів у багатоконфесійному середовищі. Важливою також є вимога забезпечення духовної безпеки паломників, яка включає емоційну підтримку, дотримання принципів конфіденційності, недопущення дискримінації за будь-якими ознаками, а також створення атмосфери довіри та прийняття [19, с. 5].

На думку М. Гедіна, ефективність міжнародного паломницького туру великою мірою залежить від здатності координатора гармонійно поєднати релігійні мотиви подорожі з логікою туристичного продукту, зокрема враховуючи потреби сучасної аудиторії, до якої часто належать особи з частковою або гібридною релігійною ідентичністю. Це вимагає делікатного балансу між глибоким духовним змістом та зручними умовами участі, що відповідають світоглядним і культурним особливостям учасників [4, с. 114].

Крім того, сучасні цифрові інструменти стали невід'ємною складовою методики організації паломницьких турів, істотно розширюючи можливості їх планування, просування та супроводу. Наприклад, вебсайти з інтерактивними маршрутами, VR-прогулянки по святинях, мобільні додатки для бронювання послуг – усе це підвищує доступність паломництва для широких верств населення, роблячи його доступним для осіб з інвалідністю, людей похилого

віку та тих, хто має обмежений фізичний ресурс, а також значно знижує організаційне навантаження на туроператорів, оптимізуючи процес логістики, комунікації й обслуговування [43].

На рис. 1.2 представлено узагальнену структуру методичних засад організації паломницьких турів у міжнародній практиці.

Рис. 1.2. Методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці

Джерело: складено автором на основі даних [36, с. 202]

Таким чином, методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці формуються на основі міждисциплінарного підходу, який об'єднує релігійний, культурний, логістичний та комунікаційний компоненти. Ключовими факторами успішної реалізації паломницьких програм є тісна взаємодія з релігійними інституціями, врахування ритму сакрального календаря, забезпечення автентичності та інформаційної підтримки. Важливе значення також мають етичні стандарти, принципи відповідального туризму та сучасні цифрові рішення. Усі ці елементи разом сприяють формуванню якісного, змістовного й духовно насиченого паломницького досвіду.

Висновки до РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було досліджено теоретико-методологічні засади організації релігійного та паломницького туризму.

З'ясовано, що релігійний туризм є багатокомпонентним явищем, що охоплює духовні, пізнавальні, історичні й освітні аспекти подорожей, тоді як паломництво визначається як форма глибоко мотивованої духовної практики, спрямованої на поклоніння святинам, молитву та внутрішнє оновлення. Проведене порівняння дозволило встановити ключові відмінності між цими двома поняттями за критеріями мети, змісту, інтенсивності релігійного компоненту, організаційної форми та цільової аудиторії. Виокремлено також типологію паломницьких маршрутів (моноцентричні, поліцентричні, лінійні, радіальні), що дозволяє більш гнучко організовувати тури відповідно до сакральної логіки та очікувань паломників. Виявлено дві основні групи учасників паломництва (досвідчені віруючі та новачки), що потребують різного рівня інформаційної й духовної підтримки. Наголошено на значенні паломництва як чинника збереження релігійної ідентичності, міжкультурного діалогу та трансформації духовного досвіду в умовах глобалізації.

Також проаналізовано методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці. Встановлено, що їх основою є міждисциплінарний підхід, який поєднує релігієзнавчі, культурологічні, туризмознавчі, географічні та управлінські компоненти. Визначено п'ять ключових етапів методики: планування, обґрунтування маршруту, забезпечення культурної автентичності, інформаційний супровід та оцінка духовного ефекту. Особлива увага приділяється співпраці з релігійними інституціями, які виступають духовними кураторами й гарантіями автентичності маршруту. Розкрито значення сакрального календаря та сезонності у формуванні маршрутів, а також важливість використання цифрових інструментів для підвищення доступності турів. Акцентовано на необхідності дотримання етичних стандартів, принципів сталого туризму та духовної безпеки паломників.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ БУДДИЗМУ)

2.1 Історичний розвиток та поширення буддизму

Буддизм належить до найдавніших світових релігій, яка сформувалася в середині I тисячоліття до н.е. і з часом перетворилася на одну з провідних духовних систем Азії. Його виникнення пов'язане з постаттю Сіддгартхи Гаутами (Будди), який, згідно з історичними джерелами, жив у VI-V ст. до н.е. на території сучасного Непалу та Північної Індії. Вчення Будди стало результатом особистого духовного пошуку, що завершився досягненням просвітлення під деревом Бодгі. Центральними постулатами буддизму є Чотири благородні істини та Восьмеричний шлях, які сформували основу релігійної філософії, зосередженої на звільненні від страждань, досягненні нірвани та практиці морального самовдосконалення. Саме ці доктринальні засади не лише визначили релігійну етику, а й стали фундаментом для формування паломницьких традицій, оскільки життя й діяльність Будди набули сакрального статусу й обросли численними святинями, що згодом стали магнітами духовного тяжіння [55, с. 448].

Поширення буддизму за межі його батьківщини було глибоко вплетене в геополітичний, торговельно-економічний та міжкультурний контекст Стародавнього Сходу. Упродовж століть буддизм поширювався завдяки динамічним взаємозв'язкам між державами та народами, використовуючи дипломатичні контакти, місіонерську діяльність та інтенсивну мережу торговельних маршрутів. Як наголошує дослідник Т. Сен, вирішальне значення в процесі експансії буддизму мали морські шляхи, зокрема в акваторії Індійського океану, які поєднували Індію з островом Шрі-Ланка, країнами Південно-Східної Азії, Китаєм, а згодом і Японією [56, с. 17]. Ці маршрути не тільки забезпечували обмін товарами, а й сприяли руху ідей, текстів, образів та духовних практик. Вже з II ст. до н.е. морські порти, монастирі та торгові

станції стали осередками релігійного впливу, де перетиналися інтереси монахів, перекладачів, купців і паломників [55, с. 456].

Ранні етапи поширення буддизму на теренах Центральної та Південно-Східної Азії позначені активною місіонерською діяльністю, але не менш важливу роль відіграли соціокультурні умови, які сприяли рецепції нової віри. Як підкреслюють К. Като та Р. Прогано, буддизм виявив вражаючу здатність до адаптації: він інтегрував елементи місцевих релігій та обрядів, зберігаючи при цьому свою концептуальну цілісність. Саме ця здатність до синкретизму дозволила буддизму утвердитися в різних регіонах – від гірських монастирів Тибету до приморських поселень Індонезії [46, с. 243].

Визначною особливістю буддизму є сакралізація конкретних географічних пунктів, пов'язаних із життям засновника релігії. Так, ще в давнину було сформовано концепцію Чотирьох святих місць, які стали основними центрами паломництва: Лумбіні (місце народження Будди), Бодх-Гая (місце просвітлення), Сарнатх (місце виголошення першої проповіді) та Кушинагар (місце його фізичної смерті – парінірвани). Ці сакральні об'єкти, розташовані на території сучасної Індії та Непалу, є не лише важливими релігійними орієнтирами, а й віхами духовного шляху для мільйонів прочан, що прагнуть слідувати шляхом Будди. Як зазначає Д. Гірі та К. Шінде, вони акумулюють духовну енергію, яка, за переконанням паломників, сприяє внутрішньому перетворенню та очищенню [44].

Значну роль у систематизації буддійського паломництва відіграв інтенсивний азійський культурний обмін, який активізувався завдяки політичній стабільності та релігійній політиці великих імперій, таких як Маур'ї, Кушани, Тан та інших. Особливої ваги у цьому процесі набула епоха правління імператора Ашоки (III ст. до н.е.), який став першим державним діячем, що офіційно підтримував буддизм і інтегрував його принципи у політичне та адміністративне життя держави. Ашока здійснював масштабну будівельну діяльність: він споруджував ступи, монастирі, колони з едиктами та спеціальні дороги, які полегшували доступ до священних місць. У своїх

едиктах він прямо заохочував паломництво як форму благочестя і внутрішнього очищення, що надало цій практиці нового легітимного статусу [9, с. 135]. Таким чином, саме за Ашоки паломництво вперше набуло характеру державної політики, що стало каталізатором поширення буддизму за межі Індії – до Шрі-Ланки, Бірми, Середньої Азії.

У Китаї буддизм з'явився близько I ст. н.е. через контакт із Північною Індією, що був налагоджений завдяки Шовковому шляху – складній системі сухопутних та морських торговельних маршрутів, які поєднували Схід і Захід. Особливо важливою в цьому контексті була діяльність паломницьких мандрівників, зокрема ченця Фа Сяня (IV-V ст.), який здійснив подорож до Індії задля збору текстів і знайомства з монастирською практикою. Як зазначає Т. Джімура, завдяки таким мандрівкам забезпечувався не лише релігійний, але й інтелектуально-культурний обмін – від архітектурних форм та обрядовості до стилів настінного живопису й філософських понять [45, с. 384]. Показовим прикладом є місія ченця Сюаньцзана (VII ст.), який відвідав основні центри індійського буддизму, зібрав сотні текстів і повернувся до Китаю, де переклав їх китайською мовою. Його діяльність дала імпульс формуванню культових шкіл буддизму в Китаї (тяньтай, хуаянь) і забезпечила поширення паломницької традиції у Кореї, В'єтнамі та Японії.

У Японії проникнення буддизму розпочалося у VI ст. через Корею, а вже у VIII ст. ця релігія здобула статус однієї з провідних ідейних систем японського суспільства. Буддійські монастирі стали не лише релігійними, а й політичними центрами, що активно формували культурний ландшафт держави. У цей період виникають перші локальні паломницькі маршрути до святих місць, пов'язаних із японськими школами буддизму, зокрема, у містах Нара, Кійото, Камакура. Як зазначає Т. Окамото, японське паломництво має не лише релігійне, але й національно-культурне значення, адже виступає чинником формування колективної ідентичності та спадкоємності традицій [48, с. 18]. Одним із найвідоміших паломницьких шляхів є маршрут Кумано-кодо, який об'єднує численні храми, розташовані в гірському регіоні, й

символізує гармонію між природою, духовністю та культурною спадщиною. Цей маршрут був визнаний об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що додало йому міжнародної привабливості [45, с. 385].

У сучасному контексті буддійське паломництво трансформується відповідно до нових викликів – індустріалізації, туризації сакрального простору, глобалізації релігійних практик. Як зазначає Я. Кацемір, сучасні паломницькі маршрути поєднують елементи традиційної аскези з рекреаційними складовими, утворюючи новий формат духовного туризму [10, с. 47]. У зв'язку з цим формується новий тип паломника – не тільки релігійно вмотивована особа, а й турист, зацікавлений у культурному досвіді, духовному натхненні та естетичному сприйнятті.

На думку Т. Божук, однією з ключових характеристик сучасного буддійського паломництва залишається його глибокий символізм і ритуальна насиченість, що відрізняє його від суто рекреаційного туризму [Бож, с. 38]. Цей аспект вимагає від організаторів паломницьких маршрутів не лише логістичної компетентності, а й глибокого знання релігійних норм, обрядовості та етичних приписів. Для забезпечення автентичного духовного досвіду необхідно створити середовище, сприятливе для зосередження, тиші та рефлексії. Водночас, як підкреслює О. Любіцева, буддійське паломництво виконує важливу соціокультурну функцію: воно сприяє збереженню нематеріальної культурної спадщини, актуалізації традицій, згуртуванню місцевих громад і стимулює сталий розвиток регіонів, що приймають паломників [Лю, с. 174]. Зокрема, розвиток інфраструктури, популяризація локальних традицій та зростання зайнятості у сфері обслуговування можуть виступати прямими наслідками ефективно організованого паломницького туризму.

Отже, історичний розвиток буддизму нерозривно пов'язаний із формуванням паломницьких маршрутів, які стали не лише шляхом духовного вдосконалення, а й важливими каналами міжкультурного обміну. Вони зумовили появу специфічної туристичної моделі, в основі якої – сакральна географія, символізм і глибоке духовне наповнення.

2.2 Географія буддійських паломницьких destinations

Географія паломницьких destinations у буддизмі охоплює широкий простір від Південної Азії до Далекого Сходу, включаючи десятки країн і сотні сакральних об'єктів, які мають релігійне, культурне та туристичне значення. Як зауважує О. Любіцева, просторове розміщення паломницьких місць у буддизмі тісно пов'язане з життям Будди [3].

Провідною країною буддійського паломництва є Індія – батьківщина історичного Будди Сіддгартхи Гаутами. Саме тут розташовані Чотири великі святині, які становлять сакральне ядро паломницької географії буддизму.

Лумбіні, розташований на території сучасного Непалу поблизу індійського кордону, є місцем народження Будди. Тут, за переказами, цариця Майя народила Сіддгартху в священному саду, біля ставу Пушкаріні. Археологічні розкопки підтвердили давність цього місця, а стела імператора Ашоки, встановлена в III ст. до н.е., закріпила його статус як об'єкта масового паломництва (рис. 2.1) [47].

Рис. 2.1. Лумбіні – місце народження Будди

Джерело зображення: [47]

Бодх-Гая, що розташована в індійському штаті Біхар, є місцем, де Сіддгартха Гаутама досяг просвітлення під священним деревом Бодгі, після чого став Буддою. У цьому священному центрі зведено храм Махабодхі – один із головних об'єктів паломництва в буддизмі, включений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Сам храмовий комплекс включає також священне дерево, ступи та монастирі, де щороку збираються тисячі паломників із усього світу. За словами дослідників, це місце уособлює духовне пробудження, є символом досягнення істини та відіграє важливу роль у збереженні ритуальних і культурних традицій буддизму (рис. 2.2) [47].

Рис. 2.2. Бодх-Гая – місце просвітлення Будди

Джерело зображення: [58]

Сарнатх, розташований поблизу стародавнього міста Варанасі у штаті Уттар-Прадеш, займає виняткове місце в історії буддизму як місце виголошення першої проповіді Будди своїм п'ятьом учням, у якій він проголосив Чотири благородні істини та започаткував рух «повороту колеса

Дгарми». Саме тут було закладено основи монастирського життя, створено перші сангхи – чернечі громади, які стали головним інструментом поширення буддійського вчення. Упродовж століть Сарнатх залишався значним релігійним і навчальним центром, де зосереджувалися філософські школи, будувалися ступи та монастирі (рис. 2.3) [47].

Рис. 2.3. Сарнатх – місце першої проповіді Будди

Джерело зображення: [47]

Кушінагар, розташований у північному штаті Індії Уттар-Прадеш, неподалік від кордону з Непалом, має особливе значення в буддійському світі як місце парінірвани – остаточного звільнення Будди від кола перероджень (сансари). Саме тут, згідно з канонічними джерелами, Гаутама Будда провів останні години свого життя та увійшов у вічний спокій. Центральним об'єктом паломництва є Махапарінірвана Ступа, яка зведена на місці його смерті та зберігає всередині статую лежачого Будди довжиною понад шість метрів, що символізує момент переходу до нірвани. Поруч знаходиться храм Рамбхар, де,

за переказами, було здійснене кремаційне обрядове спалення тіла Будди. Як зазначає Ю. Завгородній, паломництво до Кушінагара сприймається як глибоко особистий духовний акт, що допомагає прочанам досягнути сенсу відпущення та прийняття скінченності життя (рис. 2.4) [58].

Рис. 2.4. Кушінагар – місце паринірвани Будди

Джерело зображення: [47]

На думку С. Федоренка та О. Шевчука, одним із ключових центрів буддизму в Південній Азії є Шрі-Ланка – держава, яка однією з перших офіційно прийняла буддизм ще в III ст. до н.е. за часів правління імператора Ашоки та царя Деванампія Тісси. Протягом тисячоліть острів став місцем накопичення унікальної сакральної спадщини, що зберігається у численних культових об'єктах, зокрема в Анурадхапурі – стародавній столиці з легендарним деревом Бодгі, Полоннаруві – центрі середньовічного буддизму, а також у Канді, де розташований всесвітньо відомий храм Зуба Будди, який є однією з найшанованіших реліквій у світі (рис. 2.5) [31, с. 97].

Рис. 2.5. Храм Зуба Будди в Канді, Шрі-Ланка

Джерело зображення: [40]

У Східній Азії географія буддійських паломницьких destinations надзвичайно розгалужена. Китай вирізняється широкою палітрою святих місць, як Утайшань, Емейшань, Цзюхуа-шань та Путуошань – чотири священні гори, кожна з яких пов’язана з певним бодхісатвою (рис. 2.6) [57, с. 13].

Рис. 2.6. Цзюхуашань – одна з чотирьох священних гір китайського буддизму.

Джерело зображення: [38]

Японія є ще однією ключовою країною для паломників, особливо в контексті маршрутів Кумано-кодо і Шікоку Хенро. Перший охоплює мережу шляхів, що ведуть до трьох головних святинь Кумано, розташованих у гірському регіоні Кіі, другий – включає 88 храмів острова Сікоку. Як стверджує Т. Діттріх, японське паломництво має особливу філософію – це не просто мандрівка, а ритуальна дія з очищення, самопізнання та духовного перетворення (рис. 2.7) [42, с. 203].

Рис. 2.7. Шікоку Хенро – маршрут 88 храмів на острові Шікоку, Японія
Джерело зображення: [52]

Буддійське паломництво в Південно-Східній Азії зосереджене переважно в Таїланді, М'янмі, Камбоджі та Лаосі. Найвідомішими destinations тут є Ват Пхо (Бангкок), пагода Шведагон (Янгон), Ангкор-Ват (Сіємреап) і храм Пха Тхат Луанг (В'єт'ян). Вони є не лише релігійними об'єктами, а й національними символами, що відображають синтез релігії, культури та державності [55, с. 462].

Рис. 2.8. Храм Пха Тхат Луанг, місто В'єнтьян

Джерело зображення: [50]

Важливою особливістю буддійського паломництва є те, що сакральні destinations не обмежуються лише фізичним простором. Вони поєднують у собі символізм, ландшафтну привабливість і ритуальний досвід, що, за словами Т. Божук, робить їх складовими «духовної географії» [30, с. 79].

На думку Я. Мельник та С. Пасеки, глобалізація та цифровізація змінюють географію паломництва: маршрути оцифровуються, а подорожі плануються за допомогою мобільних додатків і віртуальних гідів, що формує новий тип – гібридні destinations [19, с. 81]. Окрім традиційних центрів Азії, нині виникають нові буддійські осередки по всій Європі, Північній Америці та Україні. За І. Колесником, українські буддійські громади створюють локальні святині – монастирі, ретрит-центри, місця зустрічей, що стають об'єктами паломництва [16, с. 58].

Таким чином, географія буддійських паломницьких destinations має складну багаторівневу структуру: від сакральних осередків індійського субконтиненту до гірських маршрутів Японії, від мегаполісів з інтегрованими храмами до новітніх центрів у Західній півкулі.

2.3 Особливості організації буддійського паломницького туру

Організація буддійських паломницьких турів вирізняється складністю, багатошаровістю та високим рівнем ритуальної, логістичної і культурної відповідальності. Як підкреслює І. Козловський, такий тип туризму має рекреаційне та сакральне спрямування, що вимагає врахування специфіки релігійних практик, етики, сезонності та просторової логістики [15].

Першим і надзвичайно важливим кроком у формуванні буддійського паломницького маршруту є чітке визначення його мети та ідеологічного наповнення. Це визначення нерозривно пов'язане з традицією, до якої належать паломники (тхеравада, махаяна чи ваджраяна), оскільки кожна з них має власну систему святих місць, культових практик і специфіку паломницьких очікувань. Наприклад, прихильники тхеравади зазвичай прагнуть відвідати Чотири великі святині, пов'язані з життям Будди, тоді як махаяністи можуть спрямуватися до місць, асоційованих із бодхісатвами, а ваджраяністи – до центрів тантричних практик. Як підкреслює В. Патійчук, успішне проектування паломницького туру вимагає гармонізації духовного змісту з туристичними елементами – логістикою, сервісним забезпеченням, організацією харчування, забезпеченням безпеки, супроводу досвідчених гідів і перекладачів [27, с. 26]. Окремо увагу слід приділяти питанню інклюзивності – можливості участі осіб похилого віку або паломників з особливими потребами. Таким чином, маршрути буддійського туризму можуть бути як короткотерміновими духовними подорожами, так і повноцінними ретрит-турами, що тривають кілька тижнів і включають вивчення вчення, медитації та відвідання декількох країн.

Особливе значення має ритуальна складова маршруту. Більшість паломників прибувають на святі місця не лише з інформаційною, а з духовною метою – здійснення медитацій, молитви, участі в церемоніях, сповідей. Як стверджує Т. Божук, буддійський туризм не можна ототожнювати з масовим туризмом, адже тут домінує «практика присутності», зосередженості й

очищення [2, с. 84]. У цьому контексті важливим етапом підготовки є інструктаж учасників щодо ритуальних норм, включно з дрес-кодом, мовчазними періодами, правилами поведження на території монастирів.

Логістична структура буддійського паломницького туру включає вибір оптимального транспортного маршруту з урахуванням доступності DESTINAЦІЙ, часу подорожі, сезонних обмежень (наприклад, період дощів у Південній Азії), особливостей місцевої інфраструктури. За словами М. Гедіна, багато маршрутів, зокрема в Індії, Шрі-Ланці чи Непалі, проходять через малодоступні гірські райони або сільську місцевість, де розвиненість туристичної інфраструктури залишається низькою [4, с. 114]. У таких умовах важливо передбачити наявність медичних пунктів, питної води, засобів безпеки, особливо для літніх паломників.

Організатори паломництва мають також враховувати юридичні та міждержавні аспекти. Зокрема, для відвідування деяких країн необхідне оформлення спеціальних віз, дозволів на відвідування священних об'єктів (наприклад, Путуошань у Китаї чи монастирі Тибету). Крім того, як зазначає Ю. Данільєва, у багатьох країнах діють обмеження щодо зйомки ритуальних практик або доступу до окремих частин храмів для туристів, не посвячених у релігійну традицію [7, с. 74].

Велике значення має кадрове забезпечення туру. Професійний супровід має здійснювати не лише туристичний гід, а й спеціаліст з буддології або практикуючий монах, який може пояснити значення місця, прокоментувати обряд, а також забезпечити духовну підтримку групі. Як вважає А. Ковальчук, саме такі постаті формують атмосферу турів, перетворюючи їх на подорожі трансцендентного досвіду [13, с. 88].

Окремо варто зупинитися на комерційних аспектах. Хоча вартість буддійських паломницьких турів часто нижча, ніж, наприклад, християнських до Єрусалима чи Ватикану, зростання попиту призводить до поступової туризації простору. За спостереженням Я. Кацемір, великі паломницькі центри (Бодх-Гая, Лумбіні, Сарнатх) перетворюються на комерційні хаби з

розгалуженою системою сувенірної торгівлі, готельної мережі, екскурсійних послуг [10, с. 49]. Це ставить перед організаторами завдання збереження сакрального змісту та обмеження комерціалізації простору.

Особливої уваги заслуговує етична складова. За О. Шафранським, організація паломницького туру передбачає дотримання принципу автентичності: кожен турист має отримати не лише зовнішній, а й глибинний контакт із духовною традицією [34, с. 229]. У цьому контексті важливо забезпечити тишу, повагу до місцевих релігійних звичаїв, залучення місцевих громад до обслуговування паломників.

В умовах цифровізації актуалізуються інноваційні інструменти організації турів: мобільні додатки, цифрові карти, віртуальні тури, онлайн-консультації з наставниками. Як зазначає В. Сайчук, гібридизація паломницького досвіду дозволяє поєднати фізичну присутність із цифровою, поглиблюючи індивідуальне сприйняття сакрального [29, с. 62]. Такі технології сприяють залученню молодіжної аудиторії та осіб з обмеженими можливостями.

Водночас, ефективна організація буддійського туру потребує тісної взаємодії між туристичними компаніями, релігійними організаціями та місцевою владою. Як зазначає В. Патійчук, успішна реалізація таких турів базується на чотирьох принципах: інклюзивності (залучення всіх соціальних груп), сталому розвитку (мінімізація негативного впливу на довкілля та місцеву культуру), партнерстві з місцевими громадами (що дає можливість уникнути конфліктів і забезпечити доброзичливе середовище), а також орієнтації на збереження та популяризацію культурної спадщини [26, с. 42].

Таким чином, буддійське паломництво як форма релігійного туризму вимагає глибокого знання культури, ритуалу, логістики та етики. Його організація повинна спиратися на принципи духовної автентичності, комфортної інфраструктури та сталого розвитку, що забезпечить не лише задоволення паломників, а й довготривалу цінність дестинації для місцевих громад та світового туристичного простору.

Висновки до РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз буддійського паломництва як складової релігійного туризму, зосереджений на історичних передумовах, географії сакральних дестинацій та особливостях організаційного процесу.

На підставі вивчених джерел встановлено, що буддизм з моменту свого виникнення активно формував систему сакральних об'єктів, пов'язаних із життям та діяльністю Будди, що стали основою паломницьких маршрутів. Поширення буддизму відбувалося завдяки синтезу релігійної місії, культурного обміну та функціонування торгових мереж – як сушею, так і морем, що сприяло створенню стійкої традиції духовних мандрівок.

Проаналізовано історичну еволюцію паломництва в буддизмі в межах Індії, Китаю, Японії, Шрі-Ланки та країн Південно-Східної Азії. Визначено, що ключовими чинниками формування географії паломницьких дестинацій є не лише сакральний зміст, а й ритуальна наповненість, національні традиції та вплив локальних релігійних шкіл. Встановлено, що сучасна паломницька карта буддизму має глобальний характер, охоплюючи як класичні маршрути Південної та Східної Азії, так і новітні осередки в Європі, Америці та Україні.

Розкрито багаторівневу структуру організації буддійського паломництва, що включає ідеологічне проектування маршруту, врахування конфесійної належності, ритуальної специфіки, сезонності, логістичних і медичних аспектів. Наголошено на необхідності залучення професійного кадрового складу, зокрема фахівців з буддології та духовних наставників, що забезпечують глибину релігійного досвіду.

Підкреслено значущість інституційної співпраці між туристичними агентствами, релігійними громадами та місцевою владою. Виділено базові принципи сучасної організації паломництва: інклюзивність, сталий розвиток, партнерство з громадами та збереження культурної спадщини.

РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРУ ДО БУДДИСТСЬКИХ СВЯТИНЬ ЯПОНІЇ

3.1 Розробка маршруту буддійського паломницького туру

Розробка буддійського паломницького маршруту до святинь Японії передбачає інтеграцію трьох ключових складових: духовної, культурної та логістичної. Основна мета цього туру полягає у фізичному відвідуванні сакральних місць та глибокому внутрішньому вдосконаленні, медитативному досвіді, залученні до практик очищення й самопізнання, що є фундаментом буддійської філософії.

Паломництво охоплює ознайомлення з трьома провідними школами японського буддизму:

1. Тяньтай (Тендай) – напрям, який наголошує на універсальності шляху до просвітлення, включаючи елементи медитації, вивчення сутр і морального вдосконалення.
2. Дзен (Сото і Ріндзай) – школи, що акцентують на практиці сидячої медитації (дзадзен), прямому переживанні істини без посередництва слів.
3. Нітірен – школа, в основі якої лежить практика читання сутри Лотоса та віра в трансформуючу силу звукової медитації [51].

Кожен з цих напрямів є самобутнім шляхом до пробудження, і паломницький маршрут надає можливість доторкнутися до кожного з них.

Маршрут включає також знайомство з традиційною архітектурою буддійських храмів, участь у чайних церемоніях, спілкування з монахами, прослуховування лекцій із буддології та відвідання культурно-релігійних подій, що відбуваються в обраних святинях. Таким чином, паломник занурюється у духовні практики й формує глибше розуміння японського релігійного контексту.

Учасники туру братимуть участь у щоденних медитаціях, молитвах, ритуальних службах, включаючи ранкові обряди в монастирях, де дозволено

присутність паломників. Плануються вечірні практики дзадзен, ритуали очищення, а також прогулянки сакральними стежками, що символізують шлях внутрішнього перетворення.

Буддійський паломницький тур до святинь Японії орієнтований на різноманітну, але духовно вмотивовану аудиторію, яка поділяє інтерес до буддійської традиції як джерела внутрішньої трансформації, самопізнання та культурного збагачення (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Цільова аудиторія буддійського паломницького туру

№ з/п	Категорія	Характеристика
1	Віруючі буддисти	Особи, що сповідують буддизм (як японський, так і міжнародний варіанти) і прагнуть здійснити свідомий акт поклоніння, пройти фізичний та духовний шлях у місцях, освячених присутністю просвітлених учителів. Для них паломництво є формою ритуального очищення, закріплення віри, продовження традиції.
2	Культурно-релігійні туристи	До цієї групи належать особи зі світським поглядом, які, однак, мають глибокий інтерес до філософії, культури та релігійної естетики Сходу. Їх мотивація ґрунтується на прагненні до духовного збагачення через занурення у сакральний простір та ознайомлення з живою традицією. Ця категорія особливо чутлива до атмосфери автентичності, як і до естетичного та символічного наповнення простору.
3	Академічна спільнота	Сюди належать викладачі, студенти, дослідники у сфері релігієзнавства, буддології, японістики, антропології, культурології, східознавства. Для них участь у паломницькому турі є не лише особистим досвідом, а й дослідницькою платформою, що дозволяє аналізувати живі релігійні практики <i>in situ</i> , спілкуватися з носіями традиції, проводити якісне польове спостереження.
4	Практикуючі дзену із західних країн	Це окрема група паломників, зазвичай із США, Європи, Австралії, які слідують дзен-шляхом у своїх країнах та прагнуть здійснити ретрит або навчання в автентичному монастирському середовищі Японії. Для них важлива дотичність до живої лінії передачі знань, дисципліна монастирського життя, досвід мовчання та служби.

Джерело: складено автором на основі даних [49]

Незважаючи на різні вихідні позиції та ступінь занурення в традицію, всі ці категорії об'єднані спільним прагненням до автентичного переживання духовного простору, потребою в тиші, рефлексії, філософському осмисленні та перебуванні у спільноті однодумців.

Маршрут туру розроблено на основі тематичного принципу, що відображає школи японського буддизму. Відвідування храмів розподілено за регіонами Японії, у яких зосереджені ключові святині, пов'язані з різними духовними напрямками. Вибір об'єктів був обумовлений їхньою релігійною значущістю, історичною цінністю, рівнем збереження архітектурної спадщини та можливістю участі паломників у ритуальних діях (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Тематичний маршрут паломницького туру до святинь японського буддизму

Етап	Регіон	Об'єкти для відвідування	Школа буддизму / напрям
1	Кіото (духовне серце японського буддизму)	1. Храм Кінкакудзі (Золотий павільйон) 2. Монастир Нандзен-дзі – центральний об'єкт школи Ріндзай. 3. Храм Сен'ю-дзі – місця поховання імператорів та духовної практики. 4. Енряку-дзі (гора Хіей) – головний центр школи Тендай.	Дзен (Ріндзай), Тендай
2	Нара (перша столиця Японії)	Храм Тодайдзі – найбільша бронзова статуя Будди, перший релігійно-освітній центр.	Махаяна / Хинаяна
3	Гора Коя (префектура Вакаяма)	1. Конгобу-дзі – центр езотеричної школи Сінгон, осередок езотеричного буддизму. 2. Окуноін – усипальниця Кукая, місце нічної медитації.	Сінгон (ваджраяна)
4	Острів Сікоку	Вибрані 5-6 храмів маршруту Шікоку Хенро з 88, зокрема 1-й (Рьозендзі), 23-й (Якурідзі), 51-й (Ісіте-дзі), 75-й (Дзенцу-дзі).	Сінгон / шлях Кукая

Джерело: складено автором на основі даних [39]

Маршрут має кільцеву структуру, що дозволяє оптимізувати переміщення між основними духовними центрами. Початок і завершення туру передбачено в місті Осака, яке є великим міжнародним транспортним хабом з розвиненим авіасполученням (аеропорт Кансай), мережею швидкісних поїздів та міжміських автобусів. Такий підхід значно полегшує логістику, дозволяючи учасникам комфортно прибути до Японії та відправитися у зворотний шлях без зайвих пересадок.

У маршруті поєднано різноманітні види транспорту: швидкісні поїзди-шінкансени; місцеві електрички; орендовані автобуси або мікроавтобуси; пішохідні ділянки. Завдяки такій комбінованій моделі пересування, тур забезпечує баланс між зручністю та безпекою. Крім того, вона дозволяє глибше зануритися в атмосферу кожного регіону, не витрачаючи багато часу на дорогу.

Тривалість туру становить 13 днів / 11 ночей, що дає змогу зануритися в атмосферу японського буддизму без надмірної втоми. Щоденна програма має таку приблизну структуру:

- 1) ранок: молитва або участь у ритуалі (за можливості в монастирі), сніданок, лекція або медитація;
- 2) день: переїзд, відвідування храму, ознайомлення з історією, екскурсія з гідом;
- 3) вечір: відпочинок, бесіда з наставником, вільний час або додаткова медитація.

У маршруті враховано сезонні аспекти: оптимальними періодами вважаються весна (березень-квітень) і осінь (вересень-жовтень), коли погодні умови сприяють комфортному перебуванню, а природа особливо виразно підкреслює естетику храмового ландшафту.

Таким чином, розроблений маршрут поєднує глибину духовного змісту з комфортними умовами подорожі, дозволяючи учасникам не лише побачити унікальні святині, а й стати частиною живої релігійної традиції. Він відповідає критеріям сталого, етично орієнтованого та інклюзивного паломницького туризму.

3.2 Техніко-економічне обґрунтування туру

Паломницький тур до буддійських святинь Японії вимагає не лише ретельного маршрутного планування, а й комплексного фінансово-логістичного підходу. Розглянемо основні витрати, структуру організації та переваги обраної моделі туру:

1. Формат групи. Оптимальна кількість учасників – 10-15 осіб. Такий формат дозволяє ефективно управляти логістикою, забезпечити належний рівень супроводу та зберегти камерну духовну атмосферу. Мінімально можлива група – 8 осіб, максимальна – 20.

2. Маршрут і транспортне забезпечення. Тур починається з м. Київ (Україна). Учасники вирушають до м. Варшава (Польща) потягом Укрзалізниці з пересадками у Львові та Раві-Руській (див. додаток А). Вартість цього маршруту становить 2 096 грн, тривалість – 15 год 14 хв. Після завершення туру, повернення до Києва також здійснюється залізничним транспортом – прямим рейсом Варшава – Київ із тривалістю 16 год 56 хв. Вартість зворотного квитка становить 4 906 грн (див. додаток А). Основний етап маршруту – міжнародний авіапереліт з м. Варшава до м. Осака з пересадкою в Гельсінкі. Виліт із Варшави здійснюється 1 вересня о 13:00 рейсом компанії Japan Airlines, з пересадкою в Гельсінкі тривалістю 2 години 5 хвилин. Прибуття до м. Осака – 2 вересня о 12:35 в аеропорт Kansai. Зворотний авіапереліт з м. Осака до м. Варшава передбачає дві пересадки – в аеропорту Ханеда (Токіо) та Гельсінкі. Переліт починається 11 вересня о 16:30 з міжнародного аеропорту Ітамі (Осака), з подальшою пересадкою в Токіо. Прибуття до Варшави – 12 вересня о 08:10. Вартість авіаквитків становить 48 473,05 грн (див. додаток Б). Далі учасники подорожують територією Японії комбінованим транспортом – швидкісними поїздами, місцевими електричками, орендованими автобусами та трансферами. Загальна вартість переїздів – близько 12 000 грн на особу.

3. Проживання. Під час туру передбачено комбінований формат розміщення, що поєднує комфорт сучасних готелів із духовною автентичністю

монастирських осередків. У містах Кіото, Нара та Осака учасники проживатимуть у готелях категорії 3-4 зірки з усіма зручностями, включно з сніданками, Wi-Fi, пральними послугами, кондиціонуванням та можливістю відпочинку після щоденних переїздів і екскурсій. Натомість у регіонах духовної концентрації, таких як гора Коя та острів Сікоку, передбачено розміщення в сьюкобо – кімнатах для гостей при монастирях. Цей тип проживання дозволяє глибше зануритися в атмосферу буддійського життя: відчутти ритм храмового розпорядку, споглядати природу, прокидатися під звуки дзвонів. У таких умовах паломники мають змогу брати участь у ранкових церемоніях та вечеряти разом із монахами. Середня вартість проживання протягом 9 ночей (6 ночей у готелях і 3 – у монастирях) становить приблизно 17 000 грн на одну особу.

4. Харчування в турі організоване з урахуванням релігійних і культурних традицій буддизму. У вартість включено щоденні сніданки, які надаються у готелях або при монастирях. У монастирях на горі Коя та на Сікоку паломники отримують можливість скуштувати шодзін рьорі – вегетаріанську трапезу, приготовану за канонами японської буддійської кухні, яка виключає продукти тваринного походження, часник і цибулю, і базується на принципах сезонності, мінімалізму та духовного очищення. Обіди та додаткові вечері організовуються за гнучкою моделлю: у вигляді попереднього бронювання у традиційних закладах (із супроводом гіда) або самостійно. У деяких локаціях можливо замовити обіди заздалегідь за фіксованим меню. Загальні витрати на харчування (включаючи сніданки, частину вечерь, обіди та воду) становлять орієнтовно 4 500 грн на особу на весь період туру.

5. Супровід і гіди. Групу супроводжує україномовний/англомовний гід з буддологічною підготовкою. Додатково – перекладач і духовний наставник, зокрема у дзен-монастирях. Вартість супроводу на одну особу – 5 000 грн.

6. Культурні та організаційні витрати. До цієї категорії належать вхідні квитки до визначних храмових комплексів, садів, музеїв та культурних об'єктів (2 500 грн), медичне страхування, необхідне для подорожі за кордон і

перебування в Японії (1 200 грн), адміністративні витрати (візова підтримка, оформлення документів, бронювання – 2 000 грн).

7. Фінансова модель. На підставі вищенаведених розрахунків загальна собівартість туру наведена в табл. 3.3. У неї включено всі основні статті витрат без прихованих платежів, а також передбачено організаційний прибуток туроператора в розмірі 10%.

Таблиця 3.3

Орієнтовна собівартість буддійського туру до Японії (на одну особу)

Стаття витрат	Вартість, грн
Залізничний квиток Київ-Варшава	2 096
Залізничний квиток Варшава-Київ	4 906
Авіапереліт Варшава-Осака та Осака-Варшава	48 473
Внутрішній транспорт (Японія)	12 000
Проживання (9 ночей)	17 000
Харчування	4 500
Послуги гіда, перекладача	5 000
Вхідні квитки та ритуали	2 500
Медичне страхування	1 200
Адміністративні витрати	2 000
Разом (без прибутку)	99 675
Організаційний прибуток (10%)	9 967
Фінальна ціна туру	109 642

Джерело: розраховано автором самостійно

Таким чином, техніко-економічне обґрунтування засвідчує повну структурованість і фінансову доцільність запропонованого туру. Його вартість відповідає рівню сервісу, глибокому змістовному наповненню та унікальності духовного досвіду, що забезпечує його конкурентоспроможність на ринку паломницьких подорожей.

3.3 Візуалізація туру

Візуалізація маршруту буддійського паломницького туру до святинь Японії слугує не лише ілюстрацією географії подорожі, а й важливим інструментом глибшого осмислення культурно-релігійного контексту кожного етапу. Кожна з локацій туру має духовне, історичне та символічне значення, що формує цілісний шлях внутрішнього перетворення паломника.

Перший візуальний блок стосується старту маршруту в місті Київ, трансферу через Львів, Раву-Руську та Варшаву. Основна мета тут – відобразити реалії шляху українського паломника до Японії через складну, але реалістичну логістику.

Рис. 3.1. Початок подорожі: вокзал м. Київ, поїзд Укрзалізниці № 741

Джерело зображення: [11]

Після міжнародного перельоту маршрут переходить у фазу духовного занурення. Першою ключовою точкою є м. Осака – сучасний мегаполіс із глибокими буддійськими коренями. Готель у місті обрано з урахуванням комфорту, логістичної зручності й доступності до релігійних осередків.

Рис. 3.2. Готель APA Hotel & Resort Osaka Umeda Eki Tower (3*)

Джерело зображення: [37]

Наступний блок візуалізації – м. Кіото. Храм Кінкакудзі (Золотий павільйон) – це не лише туристична атракція, а й сакральне місце практики споглядання та усвідомлення краси як форми просвітлення (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Храм Кінкакудзі (Золотий павільйон) у Кіото

Джерело зображення: [60]

Монастир Нандзен-дзі (школа Ріндзай) демонструє дзен-архітектуру й просторову логіку, спрямовану на внутрішню концентрацію. Паломники мають змогу пройти короткий сеанс дзадзен під керівництвом місцевого наставника (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Монастир Нандзен-дзі

Джерело зображення: [39]

На горі Хіей учасники туру відвідують Енряку-дзі – духовний центр школи Тендай. Місце сповнене спокою та символізує пошук гармонії у щоденному русі думок (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Храм Енряку-дзі, гора Хіей

Джерело зображення: [53]

Візуалізація переїзду до Нари включає зображення Великого Будди в храмі Тодайдзі. Це один із найбільших бронзових Будд у світі й об'єкт глибокої поваги для практикуючих усіх шкіл (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Великий Будда у Тодайдзі (м. Нара)

Джерело зображення: [58]

Далі маршрут прямує до гори Коя – одного з найвідоміших осередків езотеричного буддизму в Японії, де розташовані численні монастирі школи Сінгон. Тут паломники проживають у сьюкобо – традиційних кімнатах для гостей при монастирях, що забезпечують не лише нічліг, а й занурення у щоденний ритм чернечого життя. Учасники туру мають змогу брати участь у ранкових обрядах, спостерігати за монастирським мовчанням, практикувати медитацію та скуштувати скромні, але вишукані трапези буддійської кухні, що готується монахами відповідно до канонів (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Сьюкобо (нічліг у монастирі на горі Коя)

Джерело зображення: [54]

Острів Сікоку представлений у програмі як завершальний духовний акорд туру через ознайомлення з маршрутом Шікоку Хенро – колом із 88 храмів, що символізує шлях духовного очищення та внутрішньої трансформації. Учасники відвідають кілька знакових святинь, таких як Рьозендзі (1-й храм маршруту), Якуридзі (23-й), Ішіте-дзі (51-й) та Дзенцу-дзі

(75-й) – храм народження засновника школи Сінгон, Кукая. Це дає змогу не лише побачити архітектурну та духовну палітру храмів різних регіонів, але й фізично відчутти ритм класичного японського паломництва, що має глибоку ритуальну й філософську складову (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Храм Ръозендзі – перший пункт Шікоку Хенро
Джерело зображення: [52]

Завершальний етап паломницького туру зосереджується в місті Осака, яке не лише виконує функцію логістичного вузла, але й є місцем внутрішнього підсумування духовного шляху. Учасникам надається час для особистої рефлексії, осмислення пройденого маршруту, обміну враженнями в колі однодумців. У програмі передбачено зустрічі з буддистськими наставниками, які допомагають структурувати набуті знання та досвід, відповісти на глибокі питання щодо практик, шляху й буддійської філософії загалом. Ці завершальні дні також включають вільний час для прогулянок містом, відвідування культурних об'єктів або просто відпочинку перед зворотною дорогою. Такий

збалансований підхід дозволяє інтегрувати духовні переживання в повсякденне життя, підготуватися до повернення додому з новими сенсами й натхненням (рис. 3.9).

Рис. 3.9. Музей буддизму в Осаці

Джерело зображення: [51]

Підсумовуючи, відзначимо, що паломницький тур до святинь Японії є глибоко продуманим, збалансованим і духовно наповненим проектом, що поєднує релігійну глибину, культурну цінність та логістичну зручність. Він охоплює унікальні місця сили, знайомить із провідними школами японського буддизму та дозволяє кожному учаснику не просто подорожувати, а прожити трансформаційний досвід. Тур розроблений так, щоб забезпечити максимальний комфорт без втрати автентичності, а візити до монастирів, медитації, роздуми та спілкування з наставниками перетворюють цю подорож на справжню духовну подію. Це не просто мандрівка – це шлях, який залишається з людиною назавжди.

Висновки до РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі було здійснено прикладну реалізацію теоретичних положень щодо буддійського паломництва шляхом розробки повноцінного туристичного продукту – паломницького туру до святинь Японії. Запропонований маршрут враховує духовні, культурні та логістичні аспекти, що забезпечують глибоке занурення учасників у релігійну традицію та культурне середовище японського буддизму.

Визначено структуру маршруту за тематичним принципом, що дозволяє ознайомитися з основними школами японського буддизму (Тендай, Дзен і Сінгон) у їх географічному, архітектурному й ритуальному втіленні. Такий підхід не лише посилює освітній та культурний ефекти паломництва, а й дозволяє учасникам відчувати різні форми практики: від дзадзен до участі в ранкових обрядах та шодзін рьорі в монастирях. Збалансованість між містами та місцями усамітнення (гора Коя, Сікоку) сприяє гармонійному чергуванню активності та медитативного занурення.

Техніко-економічне обґрунтування охопило всі ключові компоненти: транспортні витрати (міжнародні авіаперельоти, внутрішні переїзди Японією), типи розміщення (готелі 3-4 зірки та монастирські кімнати-сюкобо), харчування, оплата гідів і перекладачів, страхування, вхідні квитки, адміністративні витрати тощо. Здійснено точний розрахунок собівартості та прибутковості, що підтверджує економічну доцільність маршруту. Формат групи (10-15 осіб) обрано з урахуванням принципу камерності.

Візуалізаційний блок дозволив створити просторово-часову структуру маршруту, демонструючи глибину та ритм подорожі, що веде паломника через фізичний рух до внутрішнього перетворення. У результаті розроблений паломницький тур поєднує індивідуальне осмислення, спільну практику, високу культурну наповненість та економічну обґрунтованість. Тур не лише презентує багатогранність японського буддизму, а й формує нову модель переживання сакрального шляху – інтегровану, сучасну, етично вивірену.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було комплексно проаналізовано особливості організації паломницьких турів на прикладі буддійського паломництва, зокрема в Японії, з урахуванням історико-культурного контексту, духовної специфіки й актуальних вимог сучасного туриста. Теоретичний і практичний аналіз дозволив сформулювати низку обґрунтованих висновків:

1. Досліджено сутність і класифікацію релігійного та паломницького туризму та встановлено, що релігійний туризм має багатокomпонентну природу, яка поєднує духовні, культурні, освітні та соціальні аспекти подорожі. Водночас паломництво вирізняється домінуванням сакрального мотиву, спрямованого на поклоніння святинам, участь у релігійних обрядах і внутрішнє очищення. Чітке розмежування між релігійним туризмом і паломництвом дозволяє точніше проектувати маршрути, орієнтуючи їх на різні категорії учасників. Паломництво, як вияв глибокої релігійної практики, виконує функцію не лише духовного самовираження, а й соціокультурної інтеграції, сприяючи збереженню традицій та міжрелігійному діалогу.

2. Проаналізовано методичні засади організації паломницьких турів у міжнародній практиці. Визначено, що організація духовних подорожей базується на міждисциплінарному підході, який інтегрує релігієзнавчі, культурологічні, логістичні та менеджерські складові. Розробка маршруту має відповідати сакральному ритму релігійного календаря, враховувати специфіку культових об'єктів, духовні потреби паломників, забезпечення логістичної зручності та етичної чутливості. Особливу увагу приділено ролі релігійних інституцій як носіїв духовної автентичності й координаторів сакрального простору.

3. Висвітлено історичний розвиток і шляхи поширення буддизму як основи формування паломницьких маршрутів. На основі проведеного аналізу встановлено, що буддизм від самого початку існував не лише як система віровчення, а й як просторово зорієнтована традиція, тісно пов'язана з

конкретними географічними локаціями, які набули сакрального значення. Розвиток буддизму супроводжувався формуванням сакральної географії – мережі об'єктів, пов'язаних із життям Будди, діяльністю святих монахів та релігійними подіями, що стали основою майбутніх паломницьких маршрутів. Особливу роль у поширенні вчення відіграли торгівельні шляхи, місіонерська діяльність та державна підтримка (зокрема, в епоху Ашоки). Буддійське паломництво з часом трансформувалося із локального феномену у глобальний, набувши статусу релігійно-культурного чинника, що впливає на міжцивілізаційні зв'язки. Історична глибина й символічна насиченість цих маршрутів сформували ґрунт для подальшого розвитку буддійського туризму.

4. Окреслено географію ключових буддійських паломницьких destinations. Географія буддійського паломництва охоплює низку ключових регіонів, кожен із яких має свої унікальні священні об'єкти. Базовим ядром є Чотири Великі святині Індії та Непалу (Лумбіні, Бодх-Гая, Сарнатх, Кушінагар), які пов'язані з головними етапами життя Будди. До інших важливих центрів належать Шрі-Ланка з храмом Зуба Будди, Китай зі священними горами, Японія з маршрутами Кумано-кодо й Шікоку Хенро, а також храми Південно-Східної Азії. Важливо підкреслити, що сучасна паломницька географія не обмежується Азією – сьогодні буддизм формує нові осередки в Європі, Північній Америці, Австралії та Україні, які також стають об'єктами паломницького тяжіння.

5. Досліджено специфіку організації буддійських паломницьких турів у сучасних умовах. У процесі дослідження встановлено, що сучасна організація буддійського паломництва потребує поєднання традиційної духовності з вимогами безпечного, етично чутливого й логістично обґрунтованого туризму. Головними викликами є збереження автентичності сакрального простору в умовах його туризації, забезпечення належної підготовки персоналу (гідів, перекладачів, наставників), а також створення комфортних умов для паломників з урахуванням їхніх фізичних можливостей і релігійних очікувань. Особливого значення набувають цифрові інструменти планування, інклюзивні

підходи та партнерство з релігійними організаціями. Буддійське паломництво, попри трансформації, зберігає ритуальну насиченість і глибину символізму, що вимагає відповідального підходу до організації турів, орієнтованих не лише на зовнішню подорож, а й на глибинне внутрішнє переживання.

6. Розроблено проєкт маршруту буддійського паломництва з фокусом на святині Японії. Проєкт маршруту сформовано з урахуванням духовної глибини, культурної унікальності та логістичної зручності. У програму включено найвідоміші святині японського буддизму: храми Кіото (Кінкакудзі, Нандзен-дзі, Енряку-дзі), Тодайдзі в Нарі, монастирські комплекси на горі Коя, а також частину маршруту Шікоку Хенро. Тур дозволяє зануритися в традиції трьох головних шкіл – Тендай, Дзен і Сінгон, а також пропонує практики медитації, ритуального мовчання, участь у монастирських обрядах. Такий підхід сприяє не лише ознайомленню з релігією, а й особистому духовному вдосконаленню учасників.

7. Здійснено техніко-економічне обґрунтування запропонованого туру. Проведено детальний розрахунок основних статей витрат – залізничних і авіаперевезень, проживання в готелях і монастирях, харчування, гідів, страхування та організаційного супроводу. Передбачено гнучкість у виборі послуг з урахуванням духовної специфіки поїздки. Збалансовано вартість туру (109 642 грн) із рівнем сервісу й унікальністю досвіду. Розрахунки підтверджують доцільність маршруту та його конкурентоспроможність на ринку нішевого паломницького туризму.

8. Представлено візуалізацію маршруту як елемент туристичного продукту. Візуалізація маршруту охоплює ключові точки подорожі та ілюструє духовну та культурну наповненість туру. Через зображення храмів, готелів, монастирів, місць медитації й культурних подій втілено просторову логіку маршруту. Такий підхід покращує сприйняття структури туру майбутніми учасниками й виступає маркетинговим інструментом просування продукту. Візуальні матеріали сприяють емоційному залученню, формують уявлення про атмосферу подорожі та підсилюють інтерес до участі в турі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божук Т. І. Поняття, функції та завдання релігійного туризму. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2010. Вип. 38. С. 37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Geograf_2010_38_7 (дата звернення: 25.04.2025).
2. Божук Т. І. Релігійний туризм і сакральна привабливість ландшафтів: до історії теорії. *Landscape Science*. 2024. № 6(2). С. 81-94. DOI: <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2024-6-81-94> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Гедін М. С. Паломницький туризм в сучасній Україні. *Сучасні тенденції розвитку світового і вітчизняного туризму* : збірник матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф. 2016. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2259> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Гедін М. С. Дослідження історико-культурного феномену релігійного туризму в сучасній туризмології. *Scientific Journal «Virtus»*. 2021. № 51. С. 113-116. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/5212> (дата звернення: 18.04.2025).
5. Годованець Н. І. Паломницький туризм. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2011. Спецвипуск 33, част. 4. С. 23-26. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/4689> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Грех В. Паломницький туризм – основа формування християнської моралі віруючих. *Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності*. 2021. С. 184-187. URL: <https://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/trends/article/view/1163/1124> (дата звернення: 25.04.2025).
7. Данільєва Ю. Г. Паломницький туризм в Україні: витоки, різновиди, перспективи. *Історичні записки*. 2012. Вип. 36. С. 73-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istz_2012_36_11 (дата звернення: 25.04.2025).
8. Данільєва Ю., Лень М. Паломницький туризм – духовна основа міжнародних відносин. *Сучасний стан та перспективи розвитку*

- туризму : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 2-4 трав. 2018 р.). Чернівці : ПБКФ «Технодрук», 2018. С. 23-26. URL: http://chite.edu.ua/content/download/subsection/nayka/zb_tezu_02-04.05.2018.pdf#page=23 (дата звернення: 23.04.2025).
9. Завгородній Ю. Ю. Україна і буддизм: до історії контактів (XVII – початок XX ст.). *Східний світ*. 2000. № 2. С. 134-141. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0,5&cluster=13855206355164147632 (дата звернення: 24.04.2025).
10. Кацемір Я. Функціональні особливості сучасного розвитку релігійно-паломницького туризму в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2022. № 11. С. 46-51. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.11.7> (дата звернення: 19.04.2025).
11. Київ-Пасажирський вокзал м. Київ. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Київ-Пасажирський> (дата звернення: 19.04.2025).
12. Кирилюк Т. Релігійне паломництво як один із чинників розвитку сучасного туризму в Україні. *Наукові проєкти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ*. Міжнар. наук. конф. «Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру» (м. Тернопіль, 13 жовтня 2021 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. С. 240-243. URL: <http://nauksgf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/86/83> (дата звернення: 24.04.2025).
13. Ковальчук А. Формування понятійно-термінологічного апарату релігійного туризму і паломництва. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 29(2). С. 86-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_29%282%29__13 (дата звернення: 21.04.2025).
14. Ковальчук А., Манько А. Організатори паломництва та релігійного туризму. *Вісник Львівського університету. Серія : Географічна*. 2013. Вип. 42. С. 170-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Geograf_2013_42_22 (дата звернення: 19.04.2025).
15. Козловський І. А. Необуддизм. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Необуддизм> (дата звернення: 26.04.2025).

16. Колесник І. Особливості поширення буддизму в Україні: напрями, школи, вчителі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 43. С. 54-62. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.7> (дата звернення: 25.04.2025).
17. Любіцева О. О., Романчук О. В. Паломництво і релігійний туризм. Монографія. Київ: Істина, 2011. 328 с.
18. Маркіна М. І., Огородник В. В. Релігійно-паломницький туризм як перспективний напрям повоєнного українського туризму. *Туризм і готельно-ресторанна справа: освіта, наука, практика* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 березня 2023 р.). Київ : КНЕУ, 2023. С. 145-148. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa57291f-1682-4d09-bc19-14e6db269124/content> (дата звернення: 22.04.2025).
19. Мельник Я. О., Пасека С. Р. Вивчення питань релігійного туризму в соціально-економічній географії. *Туризм і рекреація: наука, освіта, практика* : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Мукачево : РВВ МДУ, 2021. С. 80-84. URL: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/Збірник-2021.pdf#page=80> (дата звернення: 22.04.2025).
20. Нагірняк А. Я. Паломництво та релігійний туризм: характерні риси та особливості. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-91> (дата звернення: 25.04.2025).
21. Панченко С. А. Феномен релігійного туризму і паломництва в культурологічному вимірі. *Міжнародний вісник : культурологія, філологія, музикознавство*. 2017. № 9. С. 63-67. URL: <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=828233> (дата звернення: 25.04.2025).
22. Панченко С. А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи : монографія. Київ : Автограф, 2019. 163 с.
23. Панченко С. А. Паломництво і релігійний туризм у контексті соціальних інститутів в кризових умовах під час війни. *Розвиток соціально-трудових відносин та міжкультурної комунікації в умовах змін* : матеріали XIV

- Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава (Україна) – м. Валенсія (Іспанія), 11-15 вересня 2023 року) / за заг. ред. Т. А. Костишиної, Л. В. Степанової. Полтава : ПУЕТ, 2024. С. 44-49. URL: <https://www.researchgate.net/publication/378735898> (дата звернення: 25.04.2025).
24. Патійчук В. О. Україна в системі міжнародного релігійно-паломницького туризму. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки*. 2002. Вип. 1. С. 223-227. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/15862> (дата звернення: 22.04.2025).
25. Патійчук В. О., Сергійчук А. Ю. Основні проблеми розвитку паломницького туризму в Україні. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку» (16-17 жовтня 2014 р., м. Черкаси). Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького. 2014. С. 25-33.
26. Патійчук В. О. Специфіка класифікації релігійно-паломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Географічні науки*. Луцьк, 2015. № 14 (315). С. 36-48. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/15240> (дата звернення: 25.04.2025).
27. Патійчук В. О. Функціональні особливості організації релігійно-паломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки*. Луцьк, 2015. № 15 (316). С. 24-30. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/11349> (дата звернення: 25.04.2025).
28. Патійчук В. О., Якубович Р. П. Релігійно-паломницький туризм як один із чинників регіонального розвитку економіки України. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини*. Луцьк, 2017. № 5 (349). С. 74-78. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13958/3/MV2017-74-78.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).

29. Сайчук В. С. Методичні аспекти суспільно-географічного дослідження релігійного туризму. *Економічна та соціальна географія*. 2014. Вип. 2. С. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esg_2014_2_9 (дата звернення: 24.04.2025).
30. Талько Т., Грабовська І., Кагамлик С. Український буддизм і необуддизм в умовах війни. *Українознавчий альманах*. 2023 Вип. 33. С. 76-84. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33.11> (дата звернення: 25.04.2025).
31. Федоренко С., Шевчук О. Паломницький туризм в Україні. *Україна на світовому туристичному ринку: студентський збірник наукових праць* / за ред. С. Рудька. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 96-110. DOI: 10.25264/24.02.2021.
32. Худавердієва В. Релігійний туризм як механізм підтримки духовно-культурних процесів сучасного соціуму. *Історія релігій в Україні: актуальні питання*. 2023. Вип. 5. С. 48-56. URL: <https://religio.org.ua/index.php/religio-actual-issues/article/view/1511/1494> (дата звернення: 21.04.2025).
33. Чередниченко А. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально-економічної кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 226-232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2017_58_30 (дата звернення: 25.04.2025).
34. Шафранський В. Суть та значення сучасного паломницького туризму в системі релігійного туризму. *Наукові проекти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ*. Міжнар. наук. конф. «Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру» (м. Тернопіль, 13 жовтня 2021 р.). Тернопіль : Західноукраїнський нац. ун-т, 2021. С. 228-230. URL: <https://npgs.wunu.edu.ua/index.php/npgs/article/view/424> (дата звернення: 18.04.2025).
35. Щитина Ю. О. Історичні аспекти появи та розвитку релігійного туризму. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 лютого 2021 р.). Хмельницький : ФОП Цюпак А. А.,

2021. С. 186-190. URL: http://46.63.9.20:88/jspui/bitstream/123456789/431/1/Актуальні_проблеми_розвитку_освіти.pdf#page=186 (дата звернення: 19.04.2025).
36. Abdullah A. A., Awang M. D., Abdullah N. Islamic Tourism: The Characteristics, Concept and Principles. *KnE Social Sciences*. 2020. P. 196-215. DOI: <https://doi.org/10.18502/kss.v4i9.7326> (дата звернення: 20.04.2025).
37. Booking.com. Пошук готелів у місті Осака (Японія). URL: https://www.booking.com/searchresults.ru.html?aid=356980&label=gog235jc-1BCAModTiiA0gpWANo6QGIAQGYASG4ARfIAQzYAQHоAQGIAgGoAgO4AsSN8cAGwAIB0gIkNGEwNGIxNGQtMmUzOC00Nzc5LTg3OTgtNTEyYTlmYzM3MjNj2AIF4AIB&sid=25a61bc6f5b456a3f7d8a30ef52feb98&dest_id=-240905&dest_type=city&srpvid=127e2968f1ff0289& (дата звернення: 21.04.2025).
38. Buddhism in China: Exploring its History, Influence, and Present-day Significance. URL: <https://www.easytourchina.com/fact-v379-buddhism-in-china> (дата звернення: 21.04.2025).
39. Buddhism in Japan. URL: <https://asiasociety.org/education/buddhism-japan> (дата звернення: 21.04.2025).
40. Buddhist temples in Sri Lanka. URL: <https://travellersisle.com/buddhist-temples-in-sri-lanka/> (дата звернення: 21.04.2025).
41. Chakrabarty P., Sadhukhan S.K. Destination Image for Pilgrimage and Tourism: A Study in Mount Kailash Region of Tibet. *Folia Geographica*. 2020. Vol. 62, No. 2. P. 71-86. URL: <https://www.unipo.sk/public/media/37070/567-DESTINATION%20IMAGE%20FOR%20PILGRIMAGE%20AND%20TOURISM%20-%20A%20STUDY%20IN%20MOUNT%20KAILASH%20REGION%20OF%20TIBET.pdf> (дата звернення: 21.04.2025).
42. Dittrich T. Buddhism Between Asia and Europe: The Concept of Mindfulness through a Historical Lens. *Asian Studies*. 2016. Vol. 4, No. 1. P. 197-213. DOI: <https://doi.org/10.4312/as.2016.4.1.197-213> (дата звернення: 25.04.2025).

43. Eliot C. Japanese Buddhism. 1st Edition. London: Routledge, 2002. 486 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315026053> (дата звернення: 25.04.2025).
44. Geary D., Shinde K. Buddhist Pilgrimage and the Ritual Ecology of Sacred Sites in the Indo-Gangetic Region. *Religions*. 2021. Vol. 12, No. 6. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel12060385> (дата звернення: 20.04.2025).
45. Jimura T. World heritage site management: a case study of sacred sites and pilgrimage routes in the Kii mountain range, Japan. *Journal of Heritage Tourism*. 2016. Vol. 11, No. 4. P. 382-394. DOI: <https://doi.org/10.1080/1743873X.2016.1146287> (дата звернення: 21.04.2025).
46. Kato K., Prozano R.N. Spiritual (walking) tourism as a foundation for sustainable destination development: Kumano-kodo pilgrimage, Wakayama, Japan. *Tourism Management Perspectives*. 2017. Vol. 24. P. 243-251. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.017> (дата звернення: 25.04.2025).
47. Must-Visit Buddhist Sites in India. URL: <https://overatours.com/must-visit-buddhist-sites-in-india/> (дата звернення: 25.04.2025).
48. Okamoto T. Otaku tourism and the anime pilgrimage phenomenon in Japan. *Japan Forum*. 2015. Vol. 27, No. 1. P. 12-36. DOI: <https://doi.org/10.1080/09555803.2014.962565> (дата звернення: 22.04.2025).
49. Ono A., Kawamura S., Nishimori Y., Oguro Y., Shimizu R., Yamamoto S. Anime pilgrimage in Japan: Focusing social influences as determinants. *Tourism Management*. 2020. Vol. 76. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.06.010> (дата звернення: 22.04.2025).
50. Popular Buddhist Temples in Asia. URL: <https://www.easemytrip.com/blog/popular-buddhist-temples-in-asia> (дата звернення: 22.04.2025).
51. Religious Sites in Japan. URL: <https://www.tripadvisor.com/Attractions-g294232-Activities-c47-t10-Japan.html> (дата звернення: 22.04.2025).
52. Sacred Natural Sites in Japan. URL: <https://sacrednaturalsites-japan.net/> (дата звернення: 22.04.2025).
53. Sacred Spaces in Japan. URL: <https://www.atlasobscura.com/things-to-do/japan/sacred-spaces> (дата звернення: 21.04.2025).

54. Sacred Sites & Pilgrimage Routes in the Kii Mountain Range (UNESCO). Japan's sacred ground. URL: <https://www.japan.travel/en/world-heritage/sacred-sites-and-pilgrimage-routes-in-the-kii-mountain-range/> (дата звернення: 21.04.2025).
55. Sen T. The Spread of Buddhism. *The Cambridge World History*. 2015. P. 447-480. DOI: 10.1017/CBO9780511667480.018 (дата звернення: 21.04.2025).
56. Sen T. Buddhism and the Maritime Crossings. *Early Global Interconnectivity across the Indian Ocean World*. 2019. Vol. II. P. 17-50. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-97667-6_2 (дата звернення: 21.04.2025).
57. Singh R. An Analytical Study on the Development of Buddhist Pilgrimage Sites. *Revista Review Index Journal of Multidisciplinary*. 2023. Vol. 3, No. 1. P. 12-16. DOI: <https://doi.org/10.31305/rrijm2023.v03.n01.003> (дата звернення: 21.04.2025).
58. The Top 20 Buddhist Countries in Asia. URL: <https://www.buddhistchannel.tv/index.php?id=6,13506,0,0,1,0> (дата звернення: 20.04.2025).
59. Zamani-Farahani H., Eid R. Muslim world: A study of tourism & pilgrimage among OIC Member States. *Tourism Management Perspectives*. 2016. Vol. 19, Part B. P. 144-149. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2015.12.009> (дата звернення: 21.04.2025).
60. 10 Most Important Shrines and Temples in Japan. Discover Japan's Great Spiritual Sites. URL: <https://www.hotels.com/go/japan/best-destinations-japan> (дата звернення: 21.04.2025).

ДОДАТКИ

Маршрут залізничного сполучення Київ-Варшава та Варшава-Київ

Київ – Варшава
В один бік

13:56 → 04:10⁺¹

Тривалість	Пересадки	Ціна
15г і 14х	2	2 096 грн

Огляд поїздки

🕒 Укрзалізниця 741

13:56 ○ **Київ Пасажирський**
6г і 4х · 3 зупинки ▾

20:00 ○ **Львів**
⋮
25х ⚡ Змінити
⋮

🕒 Укрзалізниця 867

20:25 ○ **Львів**
1г і 38х · 2 зупинки ▾

22:03 ○ **Рава-Руська**
⋮
47х ⚡ Змінити
⋮

🕒 Укрзалізниця 768

22:50 ○ **Рава-Руська**
6г і 20х · 1 зупинка ▾

04:10⁺¹ ○ **Warszawa Wschodnia**

Квитки

Ціна в один бік для 1 дорослого: від 2 096 грн · Докладніше на веб-сайтах [Укрзалізниця](#)

Варшава – Київ
В один бік

16:49 → 10:45⁺¹

Тривалість	Пересадки	Ціна
16г і 56х	0	4 906 грн

Огляд поїздки

 Укрзалізниця 68

16:49 **Warszawa Wschodnia**

16г і 56х · 11 зупинок

10:45⁺¹ **Київ Пасажирський**

Квитки

Ціна в один бік для 1 дорослого: від 4 906 грн · Докладніше на веб-сайтах [Укрзалізниця](#)

Маршрут авіасполучення Варшава-Осака та Осака-Варшава

Ваш переліт у напрямку Осака ×

[Поділитися цим перельотом](#)

Переліт у напрямку Осака, Японія

1 пересадка · 16 год, 35 хв.

○ пн, 1 вер. · 13:00

WAW · Варшавський аеропорт Фредеріка Шопена

Japan Airlines
 Перевізник: Nordic Reg For Finnair
 JL6830 · Економ
 Тривалість польоту: 1 год, 40 хв.

○ пн, 1 вер. · 15:40

HEL · Міжнародний аеропорт Гельсінкі-Вантаа

⌚ Пересадка: 2 год, 05 хв.

○ пн, 1 вер. · 17:45

HEL · Міжнародний аеропорт Гельсінкі-Вантаа

Japan Airlines
 Перевізник: Finnair
 JL6908 · Економ
 Тривалість польоту: 12 год, 50 хв.

○ вт, 2 вер. · 12:35

KIX · Міжнародний аеропорт Кансай

Переліт у напрямку Варшава, Польща

2 пересадки · 22 год, 40 хв.

○ чт, 11 вер. · 16:30

ITM · Міжнародний аеропорт Осака

Japan Airlines
 JL126 · Економ
 Тривалість польоту: 1 год, 20 хв.

○ чт, 11 вер. · 17:50

HND · Аеропорт Токіо Ханеда

⌚ Пересадка: 5 год, 15 хв.

🏠 Зміна аеропорту

○ чт, 11 вер. · 23:05

NRT · Міжнародний аеропорт Нарита

Japan Airlines
 Перевізник: Finnair
 JL6801 · Економ
 Тривалість польоту: 12 год, 50 хв.

○ пт, 12 вер. · 05:55

HEL · Міжнародний аеропорт Гельсінкі-Вантаа

⌚ Пересадка: 1 год, 35 хв.

○ пт, 12 вер. · 07:30

HEL · Міжнародний аеропорт Гельсінкі-Вантаа

Japan Airlines
 Перевізник: Finnair
 JL9353 · Економ
 Тривалість польоту: 1 год, 40 хв.

○ пт, 12 вер. · 08:10

WAW · Варшавський аеропорт Фредеріка Шопена

Багаж, який включено

Загальна кількість одиниць багажу, яку включено в ціну

	1 особиста річ Потрібно розмістити під сидінням перед вами	Включено
	1 одиниця ручної поклажі 25 x 40 x 55 см · Максимальна вага 10 кг	Включено
	2 одиниці зареєстрованого багажу Максимальна вага 23 кг	Включено

Правила тарифу

Корисна інформація щодо правил

	Вам дозволено змінити цей переліт	
--	-----------------------------------	--

Додаткові послуги, які можуть вам сподобатись

Можна додати за плату

	Гнучкий квиток Можливість змінити дати + 6 301,50 € за всіх пасажирів	Доступно на наступних кроках
--	---	------------------------------

48 473,05 € ?

Вибрати

Програма паломницького туру до святинь Японії

День	Час	Захід
1	13:00	Збір групи на Центральному залізничному вокзалі м. Києва
	13:56	Відправлення поїздом №741 Київ – Львів (Укрзалізниця)
	20:00	Прибуття до м. Львів. Пересадка
	20:25	Відправлення поїздом №867 Львів – Рава-Руська
	22:03	Прибуття до Рави-Руської. Пересадка
	22:50	Відправлення поїздом №768 Рава-Руська – Варшава
2	04:10	Прибуття до м. Варшава (станція Warszawa Wschodnia)
	05:00	Трансфер до аеропорту ім. Ф. Шопена (WAW)
	06:00	Реєстрація на рейс, проходження контролю
	13:00	Виліт із Варшави до Гельсінкі (рейс JL6830, Japan Airlines/Nordic Reg. Finnair)
	15:40	Прибуття до Гельсінкі (аеропорт HEL), пересадка
	17:45	Виліт з Гельсінкі до Осаки (рейс JL6908, Japan Airlines/Finnair)
3	12:35	Приліт до м. Осака (аеропорт Kansai, KIX)
	14:00	Зустріч з гідом, трансфер до готелю
	15:00	Заселення в готель, короткий відпочинок
	18:00	Вечеря, знайомство з програмою паломництва
4	07:00	Ранкова медитація, молитва, сніданок у готелі
	09:00	Виїзд до Кіото
	10:30	Відвідування храму Кінкакудзі (Золотий павільйон)
	13:00	Обід, переїзд до монастиря Нандзен-дзі (школа Ріндзай)
	15:30	Екскурсія, участь у дзен-медитації
	18:00	Вечеря, поселення в готелі у Кіото
5	07:00	Ранкова церемонія в монастирі Сен'ю-дзі, сніданок
	09:00	Переїзд на гору Хіей, відвідування Енряку-дзі (центр школи Тендай)
	14:00	Лекція з буддології, практики мовчання
	18:00	Вечеря, трансфер до готелю

День	Час	Захід
6	07:30	Сніданок, ранкова медитація
	09:00	Виїзд до м. Нара
	10:30	Відвідування храму Тодайдзі (Великий Будда)
	13:00	Прогулянка територією стародавньої столиці, обід
	16:00	Переїзд до монастиря / поселення
7	06:00	Ранкова молитва, шодзін рьорі (буддійський сніданок)
	08:00	Виїзд на гору Коя (префектура Вакаяма)
	11:00	Відвідування монастиря Конгобу-дзі
	14:00	Обід, відпочинок, прогулянка стежками монастирського містечка
	17:00	Вечірній ритуал в Окуноін, нічна медитація
	20:00	Ніч у сьюкобо (гостьова кімната в монастирі)
8	06:00	Участь у ранковій церемонії, сніданок
	08:30	Виїзд до м. Осака
	11:00	Відпочинок, обід, вільний час
	14:00	Екскурсія в музей буддизму / місцеву святиню
	18:00	Вечеря, бесіда з наставником
9	06:30	Виїзд на острів Сікоку
	10:00	Початок частини маршруту Шікоку Хенро
	10:30	Відвідування храму Рьозендзі (1-й з маршруту)
	13:00	Обід, переїзд до Якуридзі (23-й храм)
	17:00	Вечірній ритуал, ніч у монастирі
10	07:00	Сніданок, медитація, продовження маршруту
	10:00	Відвідування храмів Ішіте-дзі (51-й) і Дзенцу-дзі (75-й)
	13:00	Обід, спілкування з монахами
	18:00	Повернення до Осаки, вечеря, нічліг у готелі
11	07:00	Сніданок, вільний час або факультативне відвідування місцевих храмів
	12:00	Підсумкова зустріч з наставником, обмін враженнями
	14:30	Виїзд із готелю, трансфер до аеропорту Ітамі (Осака)
	16:30	Виліт з м. Осака (аеропорт ITM) до Токіо Ханеда (рейс JL126)

День	Час	Захід
11	17:50	Прибуття в аеропорт Ханеда (HND), трансфер до аеропорту Наріта (NRT)
	23:05	Виліт із Токіо (Наріта) до Гельсінкі (рейс JL6801)
12	05:55	Прибуття в Гельсінкі (аеропорт HEL), пересадка
	07:30	Виліт до Варшави (рейс JL9353)
	08:10	Прибуття до Варшави (аеропорт Ф. Шопена, WAW)
	10:00	Трансфер на залізничний вокзал Warszawa Wschodnia
	16:49	Відправлення потягом №68 до Києва
13	10:45	Прибуття до м. Київ (Центральний залізничний вокзал), завершення паломництва

Джерело: складено автором самостійно